

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas No.:1963/199

Karar No.:1965/16

Karar tarihi:16/3/1965

Resmi Gazete tarih/sayı:23.9.1965/12108

Dâvacı : Türkiye İşçi Partisi

1- DÂVANIN KONUSU :

Davacı parti tarafından 28/2/1963 gününde Mahkememize kaydettirilen dâva dilekçesinde 3512 sayılı ve 28/6/1938 günlü Cemiyetler Kanununun 3 üncü maddesinin ikinci cümlesindeki "Ancak siyasi cemiyetlere âza olabilmek için mebus seçmek hakkını haiz olmaları şarttır." hükmü ile aynı kanunun 10 uncu maddesinin "Merkezi yurt dışında olan bir cemiyetin Türkiye'de şubesi açılmaz. Arsiulusal maksatlarla cemiyet kurulamaz." kurallarını koyan birinci fıkrasının ve yine aynı kanunun 11 inci maddesindeki "Ancak İcra Vekilleri Heyeti bu işlerden bir kısmı ile meşgul olabilmek salâhiyetini münasip gördüğü cemiyetlere verebilir." şeklindeki ikinci cümlenin ve diğer bazı kanunların bir kısım hükümlerinin Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülerek bunların iptaline karar verilmesi istenilmiştir.

II - İLK İNCELEME :

Anayasa Mahkemesinin 3/8/1962 günlü ve 11171 sayılı Resmi Gaze-te'de yayımlanan İç tüzüğünün 15 inci maddesi uyarınca yapılan ilk incelemede :

Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsilcisi bulunan Türkiye İşçi Partisinin Genel Yönetim Kurulu; Anayasa'ya aykırı kanunlar hakkında Anayasa Mahkemesinde iptal dâvası açılması ve dâvaların konularının tâynini ve gerekli işlerin yapılması için merkez yönetim komitesine tam yetkiler verilmesini kararlaştırmış ve bu karar üzerine toplanan Merkez Yönetim Komitesi de açılacak dâvaların konularını tesbit ederek dâvaları açmak üzere Parti Genel Başkanına tam yetki vermiştir.

Dâvaların kanun hükümlerine uygun şekilde açılıp açılmadığının görüşülmesinde :

A) Türkiye İşçi Partisi Merkez Yönetim Komitesinin, Parti Tüzüğünün 17 nci maddesinde belirtildiği üzere, partinin en yüksek merkez organı olduğu anlaşıldığından bu organın iptal dâvası açılması konusunda karar vermiş olmasının Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama usulleri hakkında 22/4/1962 günlü ve 44 sayılı Kanunun 25 inci maddesinin 1 numaralı bendine uygun olduğuna üyelerden bir kısmının dâa açma kararının parti tüzüğünün 15 inci maddesi uyarınca en yüksek merkez organı olan Genel Yönetim Kurulunca, birisinin de partinin en yüksek organı olan büyük kongrece verilmesi gerektiği yolundaki muhalefetleriyle ve oyçokluğu ile kararlaştırılmıştır.

Bundan sonra dosyada bir eksiklik bulunmadığı ve başvurmanın 9/7/1961 gün ve 334 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 149 uncu ve Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri hakkındaki 22/4/1962 günlü ve 44 sayılı Kanunun 21., 22., 25 inci ve 26 nci maddelerine uygun bulunduğu görülerek işin esasının incelenmesine geçilmiştir.

B) Değişik kanunlarla ilgili maddelerin iptalinin bir dilekçe ile istenilmesi, dâvaların çözümlenmesini güçleştireceğinden her kanuna ilişkin madde veya maddeler için örnekler

Esas No.:1963/199
Karar No.:1965/16

çıkartılması suretiyle ayrı birer dosya düzenlenmesine ve dâvaların böylece ayrılmasına 11/3/1963 gününde oybirliği ile karar verilmiştir.

III - ESASIN İNCELENMESİ :

Yukarıda açıklandığı üzere 28/6/1938 günlü ve 3512 sayılı Cemiyetler Kanununun Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülerek iptali istenilen hükümleri için düzenlenen işbu dâvaya ilişkin dilekçe ve ekleri kâğıtlar, hazırlanan rapor, 3512 sayılı Kanunun iptal konusu hükümleri ile Anayasa'nın konu ile ilgili hükümleri ve Anayasa Komisyonunun raporu ve Temsilciler Meclisi görüşme tutanaklarının ilgili kısımları okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü,

1 - Davacı Türkiye İşçi Partisi Cemiyetler Kanununun 3 üncü maddesinin ikinci cümlesinin Anayasa'nın temel ilkelerine ve 8., 10., 11., 12/2., 29., 56., 68 inci ve 72 nci maddelerine aykırı bulunmaktadır. Anayasa'nın sözü geçen maddeleri aşağıya alınmıştır :

"Anayasa'nın üstünlüğü ve bağlayıcılığı :

Madde 8 - Kanunlar Anayasa'ya aykırı olamaz.

Anayasa hükümleri yasama ve yargı organlarını, idare makamlarını ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır."

"Temel hakların niteliği ve korunması :

Madde 10 - Herkes kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Devlet kişinin temel hak ve hürriyetlerini, fert huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşamayacak surette sınırlayan siyasi, iktisadi ve sosyal bütün engelleri kaldırır; insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlar."

"Temel hakların özü :

Madde 11 - Temel hak ve hürriyetler, Anayasa'nın sözüne ve ruhuna uygun olarak ancak kanunla sınırlanabilir.

Kanun, kamu yararı, genel ahlâk, kamu düzeni, sosyal adalet ve milli güvenlik gibi sebeplerle de olsa, bir hakkın ve hürriyetin özüne dokunamaz."

"Eşitlik :

Madde 12 - Herkes din, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrımı gözetilmeksizin, kanun önünde eşittir.

Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz."

"Dernek kurma hakkı :

Madde 29 - Herkes önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir. Bu hak, ancak kamu düzenini veya genel ahlâkı korumak için kanunla sınırlanabilir."

"Siyasi partilerle ilgili hükümler :

Madde 56 - Vatandaşlar, siyasi parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve çıkma hakkına sahiptir.

Esas No.:1963/199
Karar No.:1965/16

Siyasî partiler, önceden izin almadan kurulur ve serbestçe faaliyette bulunurlar.

Siyasi partiler, ister iktidarda, ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır."

"Milletvekili seçilme yeterliği :

Madde 68 - 30 yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir. Türkçe okuyup yazma bilmeyenler, kısıtlılar, yükümlü olmasına ve muaf bulunmamasına rağmen muvazzaf askerlik hizmetini yapmayanlar veya yapmış sayılmayanlar ve kamu hizmetlerinden yasaklılar ile ağır hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı kesin olarak hüküm giymiş olanlar ve taksirli suçları hariç olmak üzere 5 yıldan fazla hapis cezası ile veya zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflâs gibi yüz kızartıcı suçlardan biri ile kesin olarak hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar da milletvekili seçilemezler.

Aday olmak, memurluktan çekilme şartına bağlanamaz. Seçim güvenliği bakımından hangi memurların ne gibi şartlarla aday olabilecekleri kanunla düzenlenir.

Hâkimler ile subay askerî memur ve astsubaylar, mesleklerinden çekilmedikçe, aday, olamazlar ve seçilemezler."

"Cumhuriyet Senatosu üyeliğine seçilme yeterliği :

Madde 72 - 40 yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış bulunan ve milletvekili seçilmeğe engel bir durumu olmayan her Türk, Cumhuriyet Senatosuna üye seçilebilir.

Cumhurbaşkanınca seçilecek üyeler, çeşitli alanlarda seçkin hizmetleri ile tanınmış ve 40 yaşını bitirmiş kimselerden olur. Bunlardan en az onu bağımsızlar arasından seçilir."

28/6/1938 günlü ve 3512 sayılı Cemiyetler Kanununun Anayasa'ya aykırı olduğu iddiasıyla iptali istenilen hükümleri de aşağıya alınmıştır :

"Madde 3 - Cemiyetlere âza olacakların medeni haklara sahip ve 18 yaşını bitirmiş bulunmaları lâzımdır. Ancak siyasi cemiyetlere âza olabilmek için mebus seçmek hakkını haiz olmaları şarttır."

"Madde 10 - Merkezi yurt dışında olan bir cemiyetin Türkiye'de şubesi açılmaz. Arsiulusal maksatlarla cemiyet kurulamaz.

Ancak milletlerarası beraberlik yapmakta fayda mülâhaza edilen cemiyetlerin Türkiye'de kurulmasına veya kurulu olanların yurt içinde şube açmalarına İcra Vekilleri Heyeti kararı ile izin verebilir.

Bu cemiyetler ve şubeler lüzumunda İcra Vekilleri Heyeti Kararı ile fesih ve tasfiye edilir."

"Madde 11 - Cemiyetler, askerliğe hazırlayıcı talim ve terbiye işleri ile meşgul olmazlar. Ancak İcra Vekilleri Heyeti bu işlerden bir kısmı ile meşgul olabilmek selâhiyetini münasip gördüğü cemiyetlere verebilir."

Dâvacı partiye göre (Siyasi derneklere üye olabilme bakımından yapılan ayırım, 21 yaşından küçük olan kişiler için siyasi partilere girebilme ve siyasi parti kurabilme hakkını ortadan kaldırmaktadır. Bu da Anayasa'nın 11 inci maddesine aykırıdır. Zira söz konusu hüküm muayyen ve medeni hakların kazanılmasından sonra 21 yaşına kadar siyasi derneklere üye olmak ve bu dernekleri kurmak hakkının Özünü ortadan kaldırmaktadır. Siyasi parti için yapılan bu nevi ayırım

Esas No.:1963/199
Karar No.:1965/16

Anayasa'nın 12 nci maddesindeki eşitlik prensibini bozar. Hüküm kimseye üstünlük tanımamak prensibine aykırıdır. Yaş sınırlaması ancak Anayasa'da 68 inci ve 72 nci maddelerde yer almıştır. Bu maddeler dışında Anayasa kişilerin haklarını sınırlama yönüne gitmemiştir. Şu hale göre bunun dışındaki hakların yaşla sınırlanması Anayasa'ya aykırıdır. Bu hal ergin olan kişi aleyhine, 21 yaşını bitirenlere bir üstünlük tanır. Bununla da eşitlik bozulmuş olur. Kaldı ki Anayasa'nın 56 ncı maddesi kesin olarak vatandaşlara parti kurma ve partiye girmek hakkını tanımaktadır. Bütün bunlar gözönünde tutularak 3512 sayılı Cemiyetler Kanununun 3 üncü maddesinin ikinci cümlesinin iptali gerekir.)

Yukarıda da gösterildiği gibi 334 sayılı ve 9/7/1961 günlü Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 29 uncu maddesine göre herkes önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir. Bu hak ancak kamu düzenini veya genel ahlâkı korumak için kanunla sınırlanabilir. Anayasa'nın ne bu maddesinde ne de başka bir yerinde 18 yaşını bitirmiş olan herkesin siyasi derneklere üye olabileceklerini gösteren bir kural yoktur. Türk Medeni Kanununun 11 inci maddesine göre rüşt 18 yaşın ikmali ile başlar. Ancak ne Medenî Kanunda ne de diğer kanunlarda, bu arada Anayasa'da 18 yaşını bitiren herkesin her türlü işlemi yapabileceğine ilişkin bir hüküm yoktur. Kanun koyucu işin gereklerine göre bazı konularda bazı hakların kullanılabilmesi için 18 yaşını bitirmiş olmağı yeterli görmeyebilir. Olayımızda olduğu gibi kanun koyucu Anayasa'mızın 56 ncı maddesinde belirtilen önemini de gözönünde tutarak siyasi derneklerin, başka bir deyimle, siyasi partilerin diğer derneklere farklı olduğunu ve önemini gözönünde tutarak bunlara üye olabilmeyi milletvekili seçmek hakkına sahip olmaya bağlamıştır. Kanun koyucu, Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkındaki 26/4/1961 günlü ve 298 sayılı Kanunun 8 inci maddesi ile "21 yaşını bitiren her Türk seçmendir." hükmünü kabul etmiştir. Yani Medenî Kanunun rüşt yaşı olarak kabul ettiği 18 yaş seçmen olmak için yeterli görülmemiştir, Davacı Türkiye İşçi Partisi daha önce açmış olduğu 1963/192 sayılı dâvada 298 sayılı Kanunun sözü geçen maddesinin Anayasa'nın 12 nci maddesine aykırılığını ileri sürerek iptalini istemişse de bu istek yerinde görülmemeyerek Anayasa Mahkemesinin 21/6/1963 günlü, 1963/192, 1963/161 sayılı kararı ile red edilmiştir. Bu kararda belirtildiği gibi seçmenlik yaşı, Anayasa'da gösterilmemiştir. Başka bir deyimle, seçmenlik yaşının belirtilmesi bir Anayasa meselesi olmadığı gibi siyasi derneklere üye olabilmek için gerekli yaşın belli edilmesi işi de bir Anayasa meselesi değildir. Bütün bunlar gözönünde tutulunca 3512 sayılı Cemiyetler Kanununun 3 üncü maddesindeki "Ancak siyasi cemiyetlere âza olabilmek için mebus seçmek hakkını haiz olmaları şarttır." cümlesinin Anayasa'ya aykırı olduğu düşünülemez; bu cümlenin iptali hakkındaki isteğin reddi gerekir.

2 - 3512 sayılı Cemiyetler Kanununun 10 uncu maddesinin birinci fıkrasında "Merkezi yurt dışında olan bir cemiyetin Türkiye'de şubesi açılmaz. Arısulusal maksatlarla cemiyet kurulamaz." denilmektedir. Davacı partiye göre Anayasa, çağdaş uygarlık yolunda ileri memleketlerle işbirliğini zorunlu kılar, insan haklarını ve temel hürriyetleri koruma sözleşmesiyle âkit taraflar ortak medeniyetin ilke ve kurallarını ülkelerinde gerçekleştirme yükümüne girmişlerdir. Milletlerarası dernekler kurulmasını yasaklayan madde Anayasa'nın 10 uncu ve 29 uncu maddelerine aykırıdır; bu sebeple de iptali gerekir.

Kanun koyucu Cemiyetler Kanununun iptali istenilen bu hükmünü bir çok derneklerin tarihimizde oynadıkları tehlikeli rolleri gözönünde tutarak kabul etmiştir. Esasen dernek kurma hakkı bir çok bakımlardan sınırlanabilir. Nitekim Türk Medenî Kanununun 45 inci maddesinin ikinci fıkrasına göre amaçları kanuna ve ahlâka aykırı olan dernekler kişilik kazanamazlar. 334 sayılı Anayasa'nın 29 uncu maddesi de dernek kurma hakkının kamu düzenini ve genel ahlâkı korumak için kanunla sınırlanabileceğini kabul etmiştir. Bu gün dünyanın dört bir yanında kurulmuş sayısız dernekler vardır. Bu derneklerin bir çoğu yurdumuz için çok zararlı olabilir. Örneğin, Anayasamızın ilkeleriyle bağdaşmayan bazı zararlı ideojileri yaymak amacıyla yabancı memleketlerde kurulmuş olan derneklerin yurdumuzda şube açmalarından bize fayda değil zarar

Esas No.:1963/199
Karar No.:1965/16

gelebilir. Yine Arşulusal amaçlarla kurulacak dernekler de bizim için faydalı olmaktan çok zararlı olabilir. Kanun koyucunun bütün bunları düşünerek bu kabil derneklerin yurdumuzda şube açmalarını veya kurulmalarını yasaklaması bu bakımlardan Anayasa'ya aykırı olamaz. Kaldı ki, Cemiyetler Kanununun 10 uncu maddesinin ikinci fıkrasına göre "Milletler arasında beraberlik yapmakta faide mülâhaza edilen cemiyetlerin Türkiye'de kurulmasına veya kurulu olanların yurt içinde şube açmalarına İcra Vekilleri Heyeti kararı ile izin verilebilir." Bu da gösteriyor ki merkezleri yabancı memleketlerde olan derneklerin yurdumuzda kurulmaları veya şube açmaları kesin olarak Önlenmiş de değildir. Bütün bunlar gözönünde tutularak davacı partinin Cemiyetler Kanununun 10 uncu maddesi ile ilgili isteğinin reddi gerekir.

3 - Davacı Türkiye işçi Partisinin Cemiyetler Kanununun 11 inci maddesiyle ilgili isteğine gelince :

Söz konusu maddede "Cemiyetler askerliğe hazırlayıcı talim ve terbiye işleri ile meşgul olamazlar. Ancak İcra Vekilleri Heyeti bu işlerden bir kısmını ile meşgul olabilme salâhiyetini münasip gördüğü cemiyetlere verebilir." denilmektedir. Davacı parti bu maddenin ikinci cümlesinin 334 sayılı Anayasa'nın temel ilkelerine ve 13 üncü maddesine aykırı olduğunu ileri sürerek iptalini istemektedir. Partinin dâva dilekçesinde açıklanan gerekçesinde Anayasa'nın 13 üncü maddesinde yazılı eşitliğin Cemiyetler Kanununun 11 inci maddesiyle zedelendiği, dâva konusu bu maddenin bu günkü hukuk normlarına uymadığı, sadece totaliter bir rejim için yararlı olabileceği, idareyi ellerinde bulunduranların bazı dernek ve partileri askerî eğitim ve disipline bağlı tutarak totaliter bir rejime gidebilecekleri belirtilmektedir.

334 sayılı Anayasa'nın 12 nci maddesinde :

"Herkes dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir."

"Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz." denilmektedir.

3512 sayılı Cemiyetler Kanununun yukarıya alınan 11 inci maddesi kanuna Türkiye Büyük Millet Meclisi içişleri Komisyonu tarafından eklenmiştir. Komisyon, bu maddenin gelebilecek zarar ve tehlikelere karşı Devlet ve milleti korumak için gerekli tedbirlerin zamanında alınmasını sağlamak amacıyla, getirildiğini bildirmiştir. Maddedeki ikinci cümlelerin kabulü ile totaliter bir idarenin gerçekleşmesinin düşünüldüğü hatıra gelemez. Bu, sadece genç erkek ve kadınların askeri hizmetler için hazırlanması gayesiyle kabul edilmiştir. Arzu eden bütün derneklerin askerliğe hazırlayıcı talim ve terbiye işleri ile meşgul olmakta serbest bırakılması rasgele herkesin dernek kurarak bu kabil işlerle uğraşmaya başlaması, akla hayale gelmedik zamanlarda Devlete ve Hükümete karşı harekete geçmelerine, memleketin huzurunu bozmalarına sebep olabilir. İşte bunun içindir ki bu hak bütün derneklere tanınmamıştır. Yalnız Vekiller Heyeti bu işlerden bir kısmını ile meşgul olabilmek yetkisini münasip göreceği derneklere verebilecektir. Örneğin Bakanlar Kurulu yurt savunmasına yardımcı olur düşüncesiyle bir spor kulübüne silâh atma bir diğer derneğe uçuculuk ve bunlar gibi hazırlayıcı nitelikteki öğretimlerle meşgul olma yetkisini verebilir. Bununla da eşitlik esasları zedelenmiş olamaz. Özet olarak denilebilir ki Anayasa, 29 uncu maddesiyle sınırlama hakkını kanun koyucuya vermiştir,

Kanun koyucunun olaydaki bu sınırlaması, kamu düzeninin bu şekilde daha iyi sağlanmış olacağı görüşüne dayanmaktadır. Bu bakımdan 3512 sayılı Cemiyetler Kanununun 11 inci maddesindeki dâva konusu ikinci cümlelerin, Anayasa'ya aykırı olduğu iddiasına dayatılan isteğin de reddi gerekir.

IV - SONUÇ :

Esas No.:1963/199
Karar No.:1965/16

Yukarıda yazılı sebeplerden ötürü yerinde görülmeyen dâvanın reddine,

1. Üçüncü maddede üyelerden Şemsettin Akçoğlu'nun,

2. Onuncu maddenin birinci fıkrasında üyelerden Rifat Göksu, Şemsettin Akçoğlu, İbrahim Senil, İhsan Keçecioglu ve A. Şeref Hocaoglu'nun,

3. 11. maddede yer alan cümlede Rifat Göksu, A. Şeref Hocaoglu, Celâlettin Kuralmen ve Muhittin Gürün 'ün muhalefetleriyle

ve oyçokluğu ile 16/3/1965 gününde karar verildi.

Başkan
Lütfi Akadlı

Üye
Cemalettin Köseoğlu

Üye
Asım Erkan

Üye
Rifat Göksu

Üye
Şemsettin Akçoğlu

Üye
İbrahim Senil

Üye
İhsan Keçecioglu

Üye
A. Şeref Hocaoglu

Üye
Salim Başol

Üye
Celalattin Kuralmen

Üye
Hakkı Ketenoglu

Üye
Ahmet Akar

Üye
Muhittin Gürün

Üye
Lütfi Ömerbaş

Üye
Ekrem Tüzemen

MUHALEFET ŞERHİ

Dernekler, toplantı hürriyetlerinin uygulama alanı bulduğu ve fikir ve kanaatlerin belli amaçlar için bir araya gelmesi ile fikir hürriyetinin olumlu sonuçlar sağladığı topluluklardır. Bu özellikleri dolayısıyla, dernekler, toplum hayatında büyük önem taşımaktadırlar. Anayasa koyucusu da bu Önem gözönünde tutmuş, dernek kurmak hakkını korumuş ve Anayasa'da, temel hak ve hürriyetler arasında toplanma hürriyeti başlıklı kısımda bu hakkı düzenlemiştir. Anayasa'nın 29 uncu maddesinin ilk cümlesinde, herkesin önceden izin almaksızın dernek kurmak hakkına sahip olduğu açıklanmıştır. Açık ve kesin olan bu cümlenin temeli (Önceden izin almamak) prensibidir. Bu suretle, derneklerin, kuruluşlarından önce, kanun koyucu veya onun emri ile idare tarafından

Esas No.:1963/199
Karar No.:1965/16

kontrol edilmeleri önlenmek istenmiştir. Bununla birlikte, Anayasa koyucusu, kurulmuş olan bir derneğin amacı veya faaliyeti itibariyle, toplum için zararlı olabileceğini de düşünmüş ve kanun koyucunun gerektiğinde müdahale edebilmesi için, dernek kurmak hakkını peşinen sınırlayabilmek yetkisini kendisine vermiştir. Bu maksatla Anayasa'nın gene 29 uncu maddesinin ikinci cümlesinde, bu hakkın, kamu düzenini veya genel ahlâkı korumak için sınırlanabileceği öngörülmüştür. Bu hükme göre, kanun koyucu, dernek kurmak hakkını, yalnız, belli iki yönden, kamu düzenini ve genel ahlâkı korumak yönlerinden sınırlayabilir; fakat bu konuda koyacağı hükümlerin de, sınırlama niteliğinde olması gerekir. Sınırlama, bir hakkın hangi şartlarla kullanılabilceğini denetleme usullerini ve şartlara riayetsizlik halinde uygulanacak müeyyideleri ve bunlara benzer genel kurallar koymak suretiyle ve Anayasa'nın sözüne ve ruhuna uygun olarak düzenlemeyi ifade eder. Şu ciheti belirtmek yerinde olur ki, sınırlama vesilesiyle dernek kurma hakkının özüne dokunulamaz. Öte yandan, Anayasa'nın 29 uncu maddesinin ikinci cümlesinde verilen sınırlama yetkisi, derneklerin kurulmasını önceden izne bağlamayı asla kapsamaz. Aksi halde, maddenin ilk cümlesinin koyduğu prensip ortadan kaldırılmış olur ve bu, Anayasa koyucunun maksadına tamamen aykırı düşer. Birinci cümledeki prensibin, kanun koyucu tarafından yapılacak sınırlama ile kaldırılması caiz olduğu yani sınırlama yetkisinin, önceden müsaade almak şartını koymak yetkisini de kapsadığı düşünülmüş olsa idi birinci cümlede (Önceden müsaade almamak) prensibinin açıklanmasına lüzum görülmemiş olacağı meydandadır. Metinleri yorumlama kuralları bizi bu sonuca götürür.

Cemiyetler Kanununun, iptali istenen 10 uncu maddesinin Anayasa ya aykırı olup olmadığını, yukarı esasların ışığı altında incelemek gerekir,

Bu maddenin birinci fıkrası uyarınca merkezi yurt dışında olan bir derneğin, Türkiyede şubesi açılmaz ve arsiulusal maksatlarla dernek kurulamaz.

Bu fıkrada söz konusu olan şube ve derneklere de Anayasa'nın derneklere ilişkin hükümlerinin uygulanması tabiidir. Çünkü Türkiye'de dernek kurmak söz konusudur. Gerçi, kökü dışarda bulunan veya arsiulusal nitelikte olan derneklerin Türkiye'de korunmasında hassas davranılması; bunların zararlı etkilerinden yurdun korunması zorunludur. Bunun için kanun koyucu bir sınırlamayı yapmalıdır. Fakat bu zorunluluk, sözü geçen şube ve derneklerin, konuları ve amaçları yönünden hiç bir ayırım yapmaksızın Türki'yede açılmalarını ve kurulmalarını mutlak surette önlemek için sebep teşkil etmez. Zira bu önleme, dernek kurma hakkının özüne dokunmaktan başka bir anlara taşımaz.

Aynı maddenin ikinci fıkrasına gelince bu fıkraya göre "milletler arasında beraberlik yapmakta mülâhaza edilen cemiyetlerin Türkiye'de kurulmasına veya kurulu olanların yurt içinde şube açmalarına." Bakanlar Kurulu kararı ile izin verilebilir. İzin verilmezse bu dernekler de kurulamayacaktır. Yukarıda belirtildiği üzere dernek kurma hakkını sınırlamak bahanesi ile önceden izin alma şartını koymaya Anayasa'nın 29 uncu maddesi hükmü müsait değildir.

Bu nedenlerle, 3512 sayılı Cemiyetler Kanununun 10 uncu maddesinin, Anayasa'nın 11 inci ve 29 uncu maddelerine aykırı olduğu ve iptali gerektiği kanısı ile çoğuluk kararının bu maddeye ilişkin kısmına muhalifiz.

Üye	Üye	Üye	Üye
Rifat Göksu	İbrahim Senil	İhsan Keçecioğlu	A. Şeref Hocaoğlu

MUHALEFET ŞERHİ

3512 sayılı Cemiyetler Kanununun 11 inci maddesinin 2 nci fıkrasının da Anayasa'ya aykırı olduğundan bahisle iptali istenmektedir.

Adı geçen kanunun 11 inci maddesinin 1 inci fıkrasında "Cemiyetlerin askerliğe hazırlayıcı talim ve terbiye işleriyle meşgul olmayacağı" esası kabul edilmiştir.

Maddenin 2 nci fıkrasında yer alan ve iptal İstemine konu teşkil eden "ancak İcra Vekilleri Heyetinin bu işlerden bir kısmıyla meşgul olabilmek selâhiyetini münasip göreceği cemiyetlere verebileceği" yolundaki hüküm birinci fıkra ile konulan kaidenin bir istisnasından ibarettir.

Bu istisnai hükme göre, İcra Vekilleri Heyeti, askerliğe hazırlayıcı talim ve terbiye işleriyle meşgul olma yetkisini ancak kendi istediği ve beğendiği cemiyetlere verebilecek, münasip görmediği diğer cemiyetlere ise böyle bir yetkiyi vermiyebilecektir. Hem de İcra Vekilleri Heyetinin yetki vermeye taallük eden bu takdir selâhiyeti hiç bir şarta ve sınırlamaya tabi tutulmamıştır.

Anayasa'nın 60 ıncı maddesinin 1 inci fıkrasında; yurt savunmasına katılmak her Türkün hakkı ve ödevidir." denilmekte, ikinci fıkrasında da "bu ödev ve askerlik yükümünün kanunla düzenleneceği" açıklanmaktadır.

Vatandaşlık hakkı ve mükellefiyeti halinde olan askerlik hizmetine katılma konusunun nasıl bir objektif esaslara ve eşitlik prensibine bağlanarak düzenlenmesi gerekiyorsa yurt savunmasına ve daha doğrusu askerliğe hazırlayıcı talim ve terbiye işlerinin de öylece ve Anayasa'nın ilkelerine uygun şekilde düzenlenmesi gerekeceği meydandadır.

Bir hakkın ve yükümlülüğün nasıl ve hangi şartlarla kullanılıp yerine getirileceği ana hatları, sınırları ve şartları kanunla belli edilmezse bu sahada bir düzenlemenin mevcut olduğu kabul edilemez.

Bundan başka, Anayasa'nın 12 nci maddesinde "herkes dil, ırk, cinsiyet, düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayırımı gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz." denilmektedir. Cemiyetler Kanununun 11 inci maddesinin son fıkrasına göre, İcra Vekilleri Heyetinin, cemiyetlerden seyyanen hepsine değil istediği cemiyete veya cemiyetlerden bazılarına askerliğe hazırlayıcı talim ve terbiye işleriyle meşgul olabilme yetkisini verebileceğine dair hükmün eşitlik esasını ihlâl etmesi bakımından da Anayasa'nın 12 nci maddesine aykırılığı zahirdir.

Fikir, düşünce ve kanaatlerin birleşmelerinden meydana gelen ve toplum hayatının en kuvvetli ve teşkilâtlı şahsiyetlerinden olan cemiyetlerden istediğinin İcra Vekilleri Heyetince verilecek bu yetkilerle teçhiz edilmesinin, içtimai huzuru bozmakla kalmayıp demokratik hukuk devleti ilkelerini de ihlâl edeceği şüphesizdir

Bu sebeplere binaen Anayasa'nın 60 ıncı ve 12 nci maddelerine açıktan aykırı bulunan Cemiyetler Kanununun 11 inci maddesinin son fıkrasının iptali gerekeceği cihetle ekseriyet kararının bu kısmına da muhalifiz.

Üye
Rifat Göksu

Üye
A. Şeref Hocaoğlu

MUHALEFET ŞERHİ

1 - Kanunu Medeninin 10 uncu ve 11 inci maddeleri hükümlerine göre 18 yaşını bitiren ve mümeyyiz olan herkez, medeni hakları kullanmaya yetkilidir. Daha küçük yaşta yapabilecek hukuki tasarrufları kanun tâyin ettiği gibi daha büyük yaştakilere tanınan haklar da gene kanunda gösterilmiştir. Böyle istisnai hükümlerin sevkedilmediği konularda reşit ve mümeyyiz olan herkesin medenî hakları kullanmakta eşitliği esastır.

O halde, çoğunluk kararında işaret edildiği gibi, Anayasa'da ve Kanunu Medenide, (18 yaşını bitiren herkesin siyasi partilere üye olabileceklerini gösteren bir hüküm) aranması caiz olmayıp, tersine, cemiyetlere - bu arada siyasi partilere - girmeyi, (Rüşet yaşından fazla bir yaşın ikmâli) şartına bağlayan hususi ve istisnai bir hükmün aranması lâzımdır.

Anayasa'nın 29 uncu ve 56 ncı maddelerinde olduğu gibi Kanunu Medenide de (Cemiyetlere girmek) için hususi bir ehliyet yaşı gösterilmemiştir,

2 - Dr. A. Egger'in isviçre Medenî Kanunu şerhinde (Avukat Volf Çernis tercümesi, 1947) 10 uncu maddeye ait kısımda "Hak ve borçları olmak bakımından bütün insanlara, kaideden, eşit ehliyet sabit olur. Haklara ehliyetin genel ve eşit oluşu, şahsiyetin mahiyetine mündemiçtir ... Gerçekten var olan hangi eşitsizliklerin hukukta bir fark yaratmaya muktedir bulunduğu cidden bir meseledir. Federal Mahkeme, Federal Anayasa'nın 4 üncü maddesine istinaden yapılan itirazlar üzerine verdiği kararlarda Anayasa'da yer bulmuş olan hukuki eşitlik mevzuatı karşısında gayrimüsavi bir muamelenin ancak, işin mahiyetinden ileri gelen sebeplerle bunun haklı olduğu gösterilebildiği takdirde caiz olacağını beyan etmekten geri kalmamaktadır. Bu mahkemeye göre, vakıadaki farkla bunu tertip eden hukuki neticelerin özelliği arasında makûl bir münasebet mevcut olmalıdır. Bu prensip, hususi hukukta da caridir." denilerek Kanun Koyucunun, medenî hakları kullanma hususunda farklı ehliyet yaşları kabul ederken, bunu makûl bir hukuki sebebe istinat ettirmek zorunda olduğu izah edilmiştir.

Cemiyetler Kanununun 3 üncü maddesinde yer alan ve siyasi partiye girmeyi (Seçmenlik) şartına bağlayan ve binnetice (21 yaşın ikmâli) kaydına tabi tutan hükmün hangi maksatla konulduğu, bu Kanunun gerekçesinde ve müzakeresinde izah edilmediği gibi çoğunluk kararında da bu nokta aydınlatılmamıştır. Kanaatimce, bu kayıtlamayı makûl bir sebebe istinat ettirmek de mümkün değildir.

Bu sebeple, Cemiyetler Kanununun 3 üncü maddesinin dâva konusu hükmü Anayasa'nın 10 uncu maddesine aykırıdır. Çoğunluk kararına muhalifim.

3 - Kanunun 10 uncu maddesi hakkındaki çoğunluk kararma da üyelerden Rifat Göksu, İbrahim Senil, İhsan Keçecioğlu ve Abdurrah-man Şeref Hocaoğlu'nun muhalefet şerhlerinde yazılı sebeplerle iştirak etmiyorum.

Üye

Şemsettin
Akçoğlu

MUHALEFET ŞERHİ

1 - Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri hakkındaki "44" sayılı Kanunun "25" inci maddesinin "1" inci fıkrasının "1" sayılı bendinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsilcisi bulunan siyasi partiler tarafından açılacak iptal dâvalarının parti tüzüğüne göre en yüksek merkez organlarının kararı üzerine Genel Başkan veya vekilleri tarafından açılacağı bildirilmektedir.

Türkiye İşçi Partisi Tüzüğü'nün 9-14 ve 17 nci maddeleri hükmünden (Genel Yönetim Kurulu) nun partinin en yüksek merkez organı olduğu anlaşılmaktadır. Bu iptal dâvası ise partinin (Merkez Yönetim Komitesi) tarafından alınan bir karara dayanılarak açılmış bulunmaktadır. "44" sayılı Kanunun sözü geçen madde ve fıkrasına göre dâvanın yetki bakımından reddi lâzım geldiği kanısındayım.

II - Cemiyetler Kanununun 11 inci maddesinin iptali istenilen 2 nci fıkrası, Bakanlar Kurulunu hiç bir kayıt ve şart koymadan münasip göreceği cemiyetler için "Askerliğe hazırlayıcı talim ve terbiye işlerinden bir kısmı ile meşgul olabilme" izni vermeğe yetkili kılmaktadır.

Anayasa'nın "60" ıncı maddesi "Yurt savunmasına katılma her Türkün hakkı ve ödevidir. Bu ödev ve askerlik yükümü kanunla düzenlenir" hükmünü koymuştur. "Askerliğe hazırlayıcı talim ve terbiye" işlerinin de "Yurt savunmasına katılma" mefhumuna girebilen faaliyetlerden sayılması lâzım gelir.

Binaenaleyh bu konunun bir kanunla düzenlenmesi gereklidir. Halbuki iptali istenilen sözü geçen 2 nci fıkra hiç bir şart ve kayda bağlamadan Bakanlar Kuruluna mutlak bir takdir hakkı vermiş bulunmaktadır. Bu iznin ne gibi cemiyetlere ve ne gibi şartlarla verileceği belirtilmiş değildir. Bu durumda konuda kanuni bir düzenleme vardır denemez. Diğer taraftan sözü edilen fıkra bu şekli ile Anayasa'nın 12 nci maddesinde bildirilen eşitlik esasını koruyucu nitelikte de bulunmamaktadır. Bu sebepler dolayısıyla Anayasa'nın 12 nci ve 60 ıncı maddelerine aykırı bulunan Cemiyetler Kanunu 11 inci maddesinin 2 nci fıkrasının iptali gerektiği kanısında bulunduğumdan ekseriyet kararının bu kısmına da muhalifim.

Üye

Celâlettin
Kuralmen

MUHALEFET ŞERHİ

Kararın 3 üncü bendinde, 3512 sayılı Cemiyetler Kanununun 11 inci maddesinin son cümlesi hükmünün Anayasa'ya aykırı olmadığı kabul edilmiş bulunmaktadır.

Tam metni karar içinde yazılı bulunan söz konusu 11 inci madde : birinci cümlesiyle cemiyetlerin askerliğe hazırlayıcı talim ve terbiye işleri ile meşgul olamayacakları esasını koyduktan sonra (Ancak İcra Vekilleri Heyeti bu işlerden bir kısmı ile meşgul olabilme salâhiyetini münasip gördüğü cemiyetlere verebilir.) demek suretiyle bir istisna kabul etmektedir.

Esas No.:1963/199
Karar No.:1965/16

Davacının Anayasa'ya aykırı olduğunu ve bu sebeple iptal edilmesi gerektiğini iddia ettiği husus, maddenin birinci cümlesindeki esas prensip olmayıp ikinci cümlesiyle kabul edilen bu istisna hükmüdür. Halbuki kararımızda mesele tamamen aksi şekilde ele alınmakta, sanki bütün cemiyetlerin askerliğe hazırlık işleriyle meşgul olmalarına imkân verilmesi gerektiği iddia ediliyormuşcasına bunun mahzurları anlatılmakta, maddenin istisna hükmü, esas kaide imiş gibi düşünülerek her isteyen cemiyete askerliğe hazırlık işleriyle meşgul olma izninin verilmemesi, bu kaidenin bir sınırlaması sayılmakta ve bu nitelikteki bir sınırlama da Anayasa'ya aykırı görülmemektedir.

Yukarıda da belirtildiği üzere maddenin esas, genel olarak cemiyetlerin askerliğe hazırlayıcı talim ve terbiye işleri ile meşgul olamayacaklarına dair olan hükmüdür. Binaenaleyh Anayasa'nın 29 uncu maddesindeki dernek kurma temel hakkına yapılmış olan bu sınırlama, maddenin ilk cümlesi hükmünde yer almaktadır.

Gerçekten Anayasa'nın 29 uncu maddesinde (Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir.) denilmekte ve şüphesiz buradaki dernek kurma hakkı, herkesin dilediği konuda çalışmak üzere dernek kurabilmesini ön görmektedir. Bir kanunla, bazı işlerin dernek çalışmasına konu teşkil edemeyeceği hükmü konulursa o konularda dernek kurulması önlenmiş ve binnetice 29 uncu maddedeki dernek kurmak hakkının sınırlandırılmış olacağında şüphe yoktur. Kanunla yapılan bu sınırlama, Anayasa'nın 29 uncu maddesinin son cümlesinde yer alan (Kamu düzenini veya genel ahlâkı korumak için) yapılmış olmadıkça Anayasa'ya aykırı olur.

İşte Cemiyetler Kanununun 11 inci maddesinin birinci cümlesinde yer alan sınırlama, bu bakımdan ve kamu düzenini koruma maksadiyle yapılmış bir sınırlama olarak kabul edilebilir. Aynı maddenin dâva konusu ikinci cümlesi ile kabul edilmiş olan hüküm ise, hiç bir kayıt ve şart koymaksızın sırf takdire bağlı olarak bu sınırlamayı münasip göreceği dernekler için kaldırmaya Bakanlar Kuruluna yetki vermektedir.

Görülüyorki maddenin ikinci cümlesindeki bu hüküm, kararımızda belirtildiği üzere dernek kurma hakkına yapılmış bir sınırlama olmayıp, aksine maddenin birinci cümlesiyle söz konusu hak üzerinde yapılan sınırlamanın Bakanlar Kurulunun sübjektif görüşüne göre kaldırılabilmesi için açılan bir kapıdan ibarettir ve davacı da bu hükmün Anayasa'ya aykırılığını ileri sürmektedir.

Gerçekten bu hüküm bir defa Anayasa'nın 60 ıncı maddesine aykırıdır. Zira bu maddede (Yurt savunmasına katılma her Türkün hakkı ve ödevidir. Bu ödev ve askerlik yükümü kanunla düzenlenir.) denilmektedir.

Görüldüğü gibi maddede evvelâ; genel nitelikte ve çok geniş bir mefhum olmak üzere (Yurt savunmasına katılma) işinin her Türkün hakkı ve ödevi olduğu prensibi konulmuş ve sonra bu ödevin ve bundan ayrıca da askerlik yükümünün kanunla düzenleneceği hükme bağlanmıştır.

Cemiyetler Kanununun 11 inci maddesinin ilk cümlesiyle Anayasanın söz konusu 60 ıncı maddesindeki prensibe uygun olarak cemiyetlerin askerliğe hazırlayıcı talim ve terbiye işleriyle meşgul olamayacakları esası konulmaktadır. Buradaki memnuiyetin gerek hareketlerin şekli, gerekse kullanılan malzeme ve teçhizatın niteliği bakımından tamamen sportif gaye ve ölçüler içerisinde kalan, meselâ avcılık, atıcılık, amatör uçuculuk, yüzücülük, dalgıçlık, kayak gibi faaliyetlere karşı olmayıp, tamamen askerî ölçü ve değerdeki silâh ve teçhizat ile (Bunlar Devlet tarafından sağlansa bile) yapılan askerliğe hazırlayıcı nitelikteki talim ve terbiyeyi hedef tuttuğu aşikârdır. Bu nitelikteki talim ve terbiye işleri; ister askerlik yükümünün bir safhası sayılsın, ister yurt savunmasına hazırlık olarak düşünölsün, Anayasa'nın 60 ıncı maddesine göre her Türkün hakkı ve ödevidir. Binaenaleyh bu hak bütün Türklere arasında benzer nitelik ve şartlar itibariyle eşit bir surette kullanılabilmelidir.

Esas No.:1963/199
Karar No.:1965/16

Diğer taraftan aynı Anayasa hükmüne göre konunun bir kanunla düzenlenmesi gerekmektedir. Cemiyetler Kanununun 11 inci maddesinin son cümlesi hükmünü, konuyu düzenleyen bir kanun olarak kabul etmek mümkün değildir. Zira bu hüküm hiç bir hususu düzenlememekte, aksine işi; uygulamada keyfiliğe kadar kayabilmesini önleyecek hiç bir şart ve kayda tabi tutmaksızın, Bakanlar Kurulunun mücerret takdir ve tensibine bırakmaktadır. Halbuki bu istisna yapılırken, izin işi, Bakanlar Kurulunun, hiç bir ölçüye bağlı olmayan takdirine bırakılacak yerde hangi nitelikte ve ne gibi teşkilâtı bulunan cemiyetlere bu hakkın verilebileceği bizzat kanunda belirtilebilirdi. Bu suretle konu hem kanunla düzenlenmiş olur ve hem de aynı nitelik ve şartları haiz olan derneklere bu hakı kullanmaları imkânı verilmekle Anayasa'nın 12 nci maddesinde yer alan eşitlik sağlanmış bulunurdu.

Bu bakımdan söz konusu hüküm, Bakanlar Kurulu tarafından, kendi siyasi düşüncesine veya felsefi inancına muvazi gayesi olan cemiyetlere bu hakkın verilmesi yolunda bir uygulamaya imkân verecek nitelikte ve binnetice eşitliği korunmamakta olduğundan Anayasa'nın 12 nci maddesine de aykırı bulunmaktadır.

Diğer taraftan bu hükmün yukarıda açıklandığı surette bir uygulamaya müsait olması; fena niyetli iktidarlar tarafından, kendi siyasi temayüllerine uygun olarak kurulmuş veya bizzat kendi destekleriyle kurdurulacak olan bir kısım derneklerin, askerî talim ve terbiyeye hazırlık yetkisi verilmek suretiyle teşkilâtlandırılması ve hatta silahlandırılması suretiyle demokratik hukuk devleti rejimi aleyhine baskı ve suikast grupları yaratılmasına imkân verebilir ve kararda maddenin iptaline karşı mahzur olarak ileri sürülen (Memleketin huzuru) asıl bu takdirde bozulur ve hatta yok olur. Bunun emsallerini bir çok Avrupa memleketlerinin yakın tarihlerinde görmek mümkündür.

Netice olarak 3512 sayılı Cemiyetler Kanununun 11 inci maddesinin, Anayasa'nın temel ilkeleriyle 12 ve 60 inci maddelerine aykırılığı meydana olan son cümlesi hükmünün iptali gerektiğinden kararın bu konuya ilişkin kısmına muhalifim.

Üye

Muhittin Gürün